

Csámpai Ottó:

A gömöri mágusok ivadéka

A tudás után vágyó fiatalok egyik nyári rendezvényén, amelyek annak idején a ZMTE történelmi iskolái néven váltak ismertté, szokatlanul furcsa figura jelent meg. Pontosabban, a híre megelőzte érkezését. Valószínűleg a megjelenése tette kíváncsivá a külső szemlélőket, mi több a helyi vonatállomáson egy csoport semmittevő bele is kötött, de mivel ő is keménykötésű volt, nem hagyta annyiban. Ennek következtében csetepatéra került sor, amely végül azzal ért véget, hogy az eddig még ismeretlen hősrünk péppé verte a támadóit. És aztán ő is megjelent a teljes fizikai valóságában. Nem túl magas, szélesvállú zömök természetével, hatalmas, hegyesre pödört bajuszával és ízes palócos tájszólásával. És amit nem szabad kifelejteni, mint a fluidum úgy áradt körülötte a vidéki parasztudvar jellegzetes szaga, ami megszabta a távolságot közte és néhány urbánus szemléletű finnyás ifjonc között. Az említett furcsaságok ellenére, vagy talán éppen azért, azonban nagyon hamar ő lett a kialakult baráti közösség központi személyisége. És mivel korban én voltam hozzá legközelebb, többnyire engem szemelt ki gondolatainak megosztására. Egyáltalán nem tiltakoztam, hiszen felvidéki mivoltom közelálló volt az ő észjárásához, meg aztán nagyon sok, számomra eddig ismeretlen dolgról mesélt.

Aztán az egyik este oda állt a pulpitus elé. Neve nem szerepelt az előadók között, de ő mégis beszélni akart. S így aztán, úgymond „fakultatív” műsor keretében teret kapott gondolatai átadásának. Hogy az ott megjelent tudós társaság egyes tagjai hogyan fogadták az általa előadott furcsaságokat, nem tudom minősíteni. Én azonban az előadás után teljesen elvesztettem a bizalmat a hagyományosan értelmezett tudományban. Sőt, az öntudatom, hogy előkelő helyet foglalok el az általam művelt tudományágak módszertanát alkalmazó szakemberek között, majdnem hogy teljesen megingott. Ő ugyanis másfajta módszert alkalmazott a tények feltárásánál és feltételezések bemutatásánál. A mai napig nem tudom pontosan meghatározni, hogy módszerének mi is volt a lényege. Kezdetben azt gyanítottam, hogy valószínűleg az agya jobb féltekéjét használja a tudományos problémák megoldásához is. De, amikor kiderült, hogy a prágai Károly Egyetemen matematikából és fizikából doktorált, ezt a feltételezést gyorsan elhesegettem magamtól. Azonkívül olyan, mint tudományos probléma, a számára nem is létezett. Mindenre megvolt a saját és egyben sajátos válasza. Sokkal később, amikor már sajnos nem kaphattam tőle visszajelzést, kezdtem ezzel foglalkozni és le is írtam néhány gondolatot erről a sajátos módszertanról, amit talán legegyszerűbben úgy fogalmazhatnánk meg, hogy mágikus módszer.

Az ókor fejlett civilizációiban az emberi megismerés legmagasabb foka az intuitív – tiszta, tévedés nélküli megismerés volt, amely elvezetett a jelenségek és folyamatok legmélyebb lényegének a megismeréséhez. Ezzel csak a mágusok, a kor tudósai rendelkeztek. A mai kor ismereteivel nem éppen tudjuk elfogadni a beavatás létezését és lehetőségét. Pedig ezeknek a tudósoknak valószínűleg sikerült átlépni a racionalitás határait és elméjükkel belépni egy másik és másfajta dimenzióba és ott megtalálni a leggyorsabb és hibátlan utat a probléma megoldásához.² Miért van az, hogy bizonyos nehézséget, amelyet az élet elénk állít, egyszer csak valaki a „józan paraszti eszével” áthidalja? Egy jelentéktelen kis falucska szülöttje, akinek úgy forog az elméje, hogy magyarként minden nehézség és közbenjárás nélkül bekerül az akkori csehszlovák

² A filozófia történetében korán felmerült az érzékelés megbízhatatlansága a gondolkodással szemben (eleáta filozófia), majd pedig az intuíciónak szerepe (Ockhamtól Schelling, Bergson, Husserl és Wittgensteinig): már a Védákhoz visszatérő indiai filozófia kimondta, hogy az intuíciónak a logikánál magasabb rendű.

rendszer legszínvonalasabb és legrangosabb felsőoktatási intézményébe és ezen belül a legnehezebb (és valljuk be, sokunk számára legellenszenvesebb) szakra. Valószínűleg azért, mert rendelkezik a mágikus gondolkodás valamelyik elemével.

A mai kor tudománya szereti az ismereteket és elméleteket bizonyos paradigmák határai közé terelni, sőt meghatározza, hogy melyek lesznek az uralkodó paradigmák. Főleg az emberi társadalmakkal foglalkozó tudományok terén sokszor évtizedeknek kell eltelnie, hogy ezek a paradigmák meginogjanak. A történelemtudomány pl. előszeretettel ragaszkodik az írott forrásokhoz.³ Pedig, ha a ma írt dokumentumok alapján fogják kutatni a jövő nagy tudósai a kort, amelyben élünk, akkor nagyon hamis képet kapnak arról a kaotikus rendellenességről, amit társadalomnak nevezünk. Ha elfogadjuk a tételt, hogy az emberi megismerés határai változnak, akkor el kell fogadnunk, hogy az emberi emlékezet határai is változnak.⁴ Így aztán új kihívások elé vagyunk állítva: kutatásunk tárgyává olyan dolgokat kell választanunk, amelyek szabad szemmel nem jól láthatók, nem jól érthetők, esetleg félreismertek, vagy egyszerűen csak természetesenek, megszokottak, elfogadottak, vitathatatlanak tartjuk őket. Azonban ezek vizsgálatánál már valószínűleg nem jutnánk eredményhez a megszokott módszereinkkel.⁵ A módszerek uralkodó paradigmáit is le kell bontani. A mágusi (avagy mágikus) gondolkodás,⁶ amelynek nagy valószínűséggel Takács Jóska barátunk is hordozója volt, nem tagadja az elméleti és empirikus tudományok hasznosságát és jelentőségét, ellenben kétségbe vonja ezek néhány képviselőjének az arroganciáját, akik szerint csak ők szolgálhatnak a világ és valóság megértésének egyetlen lehetséges magyarázatával. Pedig az általuk felkínált tudomány a történelem során sokszor tévedett és némely ágazat tárgyában manapság sem létezik egységes paradigma. Bár ezt inkább pozitív vonásnak tekinthetjük! Mellesleg, már a múltban is néhány tudós (pl. C. G. Jung, vagy W. Pauli) felvetette azt a véleményt, hogy a történések kauzális, ok-okozati magyarázatát ki kellene egészíteni az akauzális összefüggések elvével, amit szinkronicitás elvnek neveztek el. Ezzel kétségbe vonták a tudományos világkép alapkövének gondolt kauzalitás elvét. De elég csak visszagondolnunk a két Bolyaira. Az ő felfedezéseikre bizonyára nem került volna sor, ha a fizikális világképet nem egészítették volna ki a személyes érzékiség konceptusával, ill. a világ „akauzális elrendezésének” elvével. A lélek és a szellem világa, amely a „sui generis” összetett tüneménye, bizonyos módon rá van kapcsolva a fizikális világ jelenségeire. A szinkronicitás jelenségei különösképpen nem „különlegeseek”, többnyire végbe is mennek anélkül, hogy észrevennénk őket. Azonban bizonyos személyeknél nagyobb lehet a szerepük és megnyilvánulásuk, mint másoknál. És Takács Jóska barátunk valószínűleg ilyen személy volt! Nem szabadna tehát nem látnunk azt, hogy léteznek bizonyos hidak a mágia és tudomány között és a mágia apriorisztikus elvetése nagyon olcsó játék. Az ilyen gondolkodás ugyan nem-tudományos, de ez nem jelenti azt, hogy tudományellenes lenne, és hogy a tüneményei nem léteznének.

A mágia jelentőségére a gondolkodásunkra legjobb példa az antropológiai szövegek tanulmányozása, amelyek az ún. primitív törzsek megnevezéseivel foglalkoznak. Ezeknél a törzsek-nél az a meggyőződés uralkodott, hogy az, aki ismeri valamilyen dolog vagy személy helyes megnevezését, az uralmat is szerez felette. Minden tisztelet a tudományok művelőinek, de nem nehéz észrevenni bizonyos fajta asszociációt. Egyfelől a fogalomzavar, amely a tudományokban eluralkodott, arra enged következtetni, hogy a tudósok nem olvassák a kollégáik műveit, legtöbbször csak a saját jegyzeteik lapozgatásában lelik örömüket. Ha nem így lenne, akkor egy

³ De csak azokhoz és olyan értelmezésben, ahogy azt a modern kori nagyhatalmak által pénzelt kiadásokban találjuk. Ráadásul a középkori nyugat-európai oklevelekről, krónikákról német tudósok kiderítették, hogy hamisítványok.

⁴ Mostanában kezd kiderülni, hogy a görög mitológia a csillagképekről szól, de ezzel az összefüggéssel már az ókori görögök sem voltak tisztában, hanem összekeverték az isteneket az emberekkel.

⁵ Már Immanuel Kant javasolta a tudományos vizsgálatnál a tér és idő, valamint oksági szemüveg levételét, de az inkább csak a természettudományban valósult meg, hihetetlen sikereket elérve a mai nanotechnológiáig, míg a társadalomtudomány Kopernikuszi fordulat hiányában szenvedve, a Napot keringteti a Föld körül.

⁶ Filozófiai értelemben tehát intuitív.

dolgot, tárgyat vagy személyt nem neveznének más-más fogalommal. De működik ennek a fordítottja is: egy fogalommal több és egyben nagyon különböző tartalmat igyekeznek betakarni. Mindenki külön-külön uralkodni akar azáltal, hogy az ő megfejtése vagy újonnan feltalált fogalma a legméltóbb arra, hogy a többiek elfogadják. Boldogemlékű Takács Jóska barátunk erre egy nagyon frappáns példával vezetett rá. Éspedig olyannal, amely már egyesületünkben is évtizedek óta vitatkozunk: Anonymus, amikor Gestájában „Nyitra városa” részben a térség lakosságát taglalja, két latin szót használ – Sclavos et Boemos. A könyv szlovák fordítója ez így adja közzé: Slováci a Česi⁷ – szlovákok és csehek. Paizs Dezső magyar fordításában ez „szlovének és csehek” formában jelenik meg. Tudós körökben, beleértve egyesületünk nagyra becsült tagjait, évtizedek óta elfogadtuk azt a nézetet, hogy a „sclavos” rabszolgákat jelent, de csöndben elfogadtuk azt az esetleges lehetőséget, hogy ha eltávolítjuk a „c”-betűt, akkor ez jelenthet akár szlávokat is.⁸ De az ember gondolkodó lény és elkezd tűnődni: Anonymus miért emlegeti külön a cseheket, ha ők is szlávok? Bár a nyelvhasználat szerinti etnikumok osztályozása sokkal későbbi találmány ...! De Anonymus tanult ember volt – aki, ha szlávokról beszél – tudhatta, hogy a csehek is közeliak a szlávokhoz. És aztán Jóska barátunktól kapok egy levelet, amelyben ezt írja: „*Ottókám! Egy olyan kijelentést tettem, amit talán senki nem értett meg. Így szólt: A sclavus lehet székely es. Ez igaz, de nem kellett volna erről szólnom. Ugyanes nem magyaráztam meg. A székelyek egyik csoportja Egyiptomban raboskodott és Siculián-Szicilián keresztül szökött meg. Ezek a székelyek – siculus-ok tényleg megszökött rabszolgák voltak és innen van a latin s(i)culvus – sclavus megnevezés. Későbbben mindenféle (rab)szolgát a latinok sclavus-szal rokonítottak. Ám a siculus-sclavusok írástudóak voltak⁹, a többi rabszolga-sclavusok nem. Ezen utóbbiak csak egy részét alkotják a ma szlávoknak nevezett népek. A latin megnevezés nagyon közel áll egymáshoz, s nem volna szabad őket összekeverni. A keveredést a szláv papok csinálták – midőn alattomosan a Szentszék szolgálatába szegődtenek – a latin nyelvben ezáltal akarták magukat (...) egy fejlett kultúrához sorolni.*” Ilyenkor az embernek elindul a fantáziája és egyben egy halom kérdést tesz fel önmagában! Honnan tudja mindezt? Hol olvasta? Vannak erre írott források? ... Próbáltam összeszedni az ismereteimet, de csak foszlányokat találtam: Mégiscsak van valami igazság abban, amit a délibábos mesemondónak titulált Baráth Tibor ír Nyitráról, amelynek nevében ott van az egyiptomi napisten, a RA¹⁰? Miért él a meggyőződés a zoboralji Zsére lakosainál, hogy ők székelyek? Jókai Mór miért éppen az Ipolyi Arnold által említett másik zoboralji falu, Kolon szentiváni ének szövegét adta át a „Bálványosvár”-ban szereplő székely hajadonoknak?¹¹ Miért a névhasználat a zoboralji Ghymes és az erdélyi Gyimes között?

Jóskával nehéz volt a kommunikáció. Telefonja nem volt. Abban az időben az internet meg nem volt annyira elterjedve, csak a postai levélváltást használtuk véleményünk kicserélésére. Az pedig nehézkes és hosszadalmas volt! Meg aztán, az embernek másfajta elfoglaltsága is akadt. De azért minden cikkét, tanulmányát, versét vagy regénytervezetét megosztott velem. Ezért is hálával tartozom neki!

⁷ Kronika anonymného notára kráľa Bela. Gesta Hungarorum. Vincent Múcska. Vydavateľstvo RAK, Budmerice. 82-83. old.

⁸ Vesd össze Nógrády Mihály: „A nevek bizonyítanak. A magyarok nevei, kilétük és őshazájuk.” Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II. [Acta Historica Hungarica Turiciensia 2016/5](#) 935-939. old. Ugyanő: „Elmélkedés a szláv név eredetéről.” Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2016/A. [Acta Historica Hungarica Turiciensia 2016/1](#) 113-120. old.

⁹ Itáliában iszkulákat-iskolákat hoztanak létre. Ezen székelyekről van elnevezve a tanoda a világ majdnem valamennyi nyelvén (Takács József megjegyzése levele lábjegyzetében).

¹⁰ Baráth Tibor: A magyar népek őstörténete (egyesített kiadás). Harmadik kötet. Kiadó: Somogyi Zoltán 1993, 113. old.

¹¹ Tüzet megrakáljuk, // négy szögre rakáljuk, // egyik szögén ülnek // szép öreg emberek, // másik szögén ülnek // szép öreg asszonyok, // harmadikán ülnek // szép ifjú legények, // negyedikén ülnek // szép hajadon lányok.

Aztán egy idő múlva átutazóban feleségemmel, megálltunk a lakóhelyén, a kis gömöri falucskában, Tibában. Az előzetes bejelentkezést nem tudtuk megoldani. Az idős édesanyja ott ült a padkán a kapu előtt és amikor bemutatkoztam, hogy ki vagyok, akkor a feleségemre nézett és megkérdezte: Te vagy a Zsuzsi? Ugyanis közte és Zsuzsa lányom között, aki mindig velem járt a ZMTE tapolcai történelmi iskolába, egyfajta platonikus szerelem alakult ki. És ezt otthon valószínűleg többször meg is említette. Aztán kijött Jóska, de csak ott beszélgettünk az utcán – talán szégyellte a szerény otthonukat az ósdi, falusi házban, s így be se mentünk. Pedig nem volt mit! Hiszen szellemi magaslatával, amellyel rendelkezett, messze felülmúlt mindannyiunkat, akiknek anyagiakban talán több volt. Még azt a keveset is, ami a tulajdona volt, el akarták tőle rabolni. A rendszerváltozást követő vad privatizáció hevében néhány nagyravágyó a neki szánt vagyont erőszakos módon akarta tőle elvenni. Sorsa még ebben is hasonlított az ókori mágusok kései utódaihoz, akik átmentették tudásukat a későbbi évszázadok embereinek. Középkori kínzási módszerekkel – a talpát tüzes vassal égették – csakhogy mondjon le a jussáról, amit elődeitől örökölt!

Második látogatásunkkor már csak édesanyjával beszélhettünk. Megmutatta, hol van a temető és mi elhelyeztünk sírján egy kis csokor virágot.

Jóisten nyugosztaljon békében Jóska! Ott, ahol most vagy, biztosan megtalálod a választ azokra a kérdésekre, amelyekről évekkal ezelőtt közösen olyan sokat és hosszasan elméltünk!